

دانشجویان محترم، با سلام، با توجه به اینکه مطلب زیر در **مجله عطف** منتشر شده است می توانید نظرات خوانندگان مطلب را در آدرس زیر مطالعه کنید.

منبع:

<http://www2.atfmag.info/1389/05/06/20-research-in-library-science/>

## ۲۰ عرصه پژوهشی پیشتاز در کتابداری و اطلاع‌رسانی معاصر

**یادداشت** — توسط **یزدان منصوریان** در مرداد ۶، ۱۳۸۹ در ۹:۵۵ ق.ظ

### مقدمه

قبل از هر چیز باید درباره عنوان این یادداشت توضیح دهم و مفاهیم اصلی آن را معرفی کنم. در این عنوان سه مفهوم **عرصه پژوهشی**، **پیشتاز** و **معاصر** کلیدی هستند، و به چند دلیل اهمیت دارند. برای تبیین اهمیت آنها ناگزیر باید در ابتدا منظور خود را از آنها مشخص سازم. هر عرصه پژوهشی دلالت بر حوزه مطالعاتی نسبتاً مستقلی دارد که با مرزهای تقریباً مشخصی از موضوعهای مرتبط درون یک رشته قابل تفکیک است. البته این استقلال نسبی در موضوع و مرز تقریبی در دامنه، به معنی جدا بودن آنها از رشته‌های اصلی نیست. بر عکس، علیرغم این تفکیک، پیوندهای مشخصی بین عرصه‌های پژوهشی درون رشته‌ها وجود دارد. پیوندهایی که می‌توان ردپای آنها را در سرعنوانهای موضوعی، اصطلاحنامه‌ها و هستی‌شناسیها جستجو کرد. مثلاً **رفتار اطلاع‌یابی** یک عرصه پژوهشی در کتابداری و اطلاع‌رسانی است، یا **یادگیری سازمانی** یک عرصه پژوهشی در علم مدیریت به شمار می‌آید. دوم اینکه پیشتاز بودن هر عرصه پژوهشی به توان آن در تولید علم در هر رشته بستگی دارد. مرور نتایج پژوهشها در رشته‌های مختلف نشان می‌دهد که برخی از موضوعها سهم بیشتری در تولید دانش داشته‌اند. البته دلایل این پیشتاز بودن متعدد و مفصل است و پرداختن به آن در این مختصر نمی‌گنجد و فعلاً از آن می‌گذرم.

محورهایی که در این یادداشت آمده می‌تواند به دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری در انتخاب موضوع پایان‌نامه کمک کند. چرا که هر یک از این محورها تا کنون در دهها کتاب و صدها مقاله مورد توجه کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی قرار گرفته‌اند و هر یک عرصه پژوهشی نسبتاً مستقلی محسوب می‌شوند

در نهایت، معاصر بودن دلالت بر این واقعیت دارد که اهمیت این عرصه‌های پژوهشی مربوط به روزگار مشخصی است و نمی‌توان گفت که در آینده نیز همه این موضوعها همچنان مهم و پیشتاز خواهند بود. چرا که این نیازها و مسئله‌ها هستند که اهمیت هر عرصه پژوهشی را مشخص می‌کنند و با تغییر نیازها و مسئله‌ها جایگاه و اهمیت

عرصه‌ها نیز عوض می‌شود. بنابراین، نمی‌توان گفت آنچه امروز یک موضوع تحقیقی حیاتی و پرتعداد است فردا نیز چنین خواهد بود. مثلاً سه دهه گذشته بحث **خودکار سازی** کتابخانه‌ها بسیار مهم و پر از مسئله‌ها و موضوعهای جانبی بود. مثلاً در این زمینه، پذیرش فناوری توسط کتابداران و ضرورت آموزش کاربران در استفاده از ابزارهای تازه و مواردی دیگر همه در این مقوله می‌گنجد. اما امروز این موضوع و ضرورت پرداختن به آن بیش از آنکه در مقالات نشریه‌های پژوهشی یافت شود، در دایره‌المعارفها و کتابهای درسی این رشته دیده می‌شود. البته این تغییر موقعیت به معنای کم اهمیت بودن خودکار سازی کتابخانه‌ها یا پایان این موضوع نیست. بلکه نشان می‌دهد که طی سالهای گذشته دانش موجود در این زمینه از رشد قابل قبولی برخوردار بوده و امروز دانسته‌های ما آنقدر کافی است که با ورق زدن یک دایره‌المعارف کتابداری بتوان مدخلی مفصل در این زمینه همراه با فهرستی مفصل از منابع یافت. حتی اگر فرایند خودکار سازی در تمام کتابخانه‌های کوچک و بزرگ دنیا اتفاق نیفتاده باشد، که البته اتفاق هم نیفتاده است و هنوز بسیاری کتابخانه‌هایی که در گوشه و کنار دنیا هیچ اثری از خودکار سازی در آنها دیده نمی‌شود، با این حال نباید این دو جنبه موضوع را یکسان تلقی کرد. به بیان دیگر، دانش موجود در زمینه خودکار سازی کتابخانه‌ها و ملزومات و تجهیزات لازم برای تحقق آن به عنوان یک موضوع، رشد قابل توجهی داشته است، حتی اگر خودکار سازی هنوز در همه کتابخانه‌ها محقق نشده باشد. بنابراین، پیکره دانش موجود در هر زمینه نیز تعیین کننده اولویت و اهمیت پرداختن به آن است.

محورهایی که در این یادداشت آمده می‌تواند به دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری در انتخاب موضوع پایان‌نامه کمک کند. چرا که هر یک از این محورها تا کنون در دهها کتاب و صدها مقاله مورد توجه کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی قرار گرفته‌اند و هر یک عرصه پژوهشی نسبتاً مستقلی محسوب می‌شوند. البته همانطور که گفته شد، مستقل بودن این زمینه‌های تحقیقی به معنای عدم پیوند میان آنها نیست. بلکه پیوندهای محمکی بین آنها وجود دارد که ترسیم آنها در نهایت تصویری از روند عمل و نظر در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را به تصویر می‌کشد. ضمناً علاوه بر پیوندهای درونی میان آنها، هر یک از این عرصه‌ها با رشته‌های دیگر ارتباطی اجتناب‌ناپذیر دارند. وجود همین ارتباطات نشانگر ماهیت میان رشته‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی است. مثلاً پیوند میان مدیریت دانش با رشته مدیریت چنان عمیق و گسترده است که گاه نمی‌توان به راحتی گفت، آیا مدیریت دانش، به اعتبار اینکه با دانش سر و کار دارد، شاخه‌ای از کتابداری است یا به دلیل آنکه اساساً ماهیتی مدیریتی دارد شاخه‌ای از علم مدیریت به شمار می‌آید. همچنین ارتباط بنیادی **بازیابی اطلاعات**، که از شاخه‌های اصلی کتابداری و اطلاع‌رسانی است، با علوم رایانه، آمار و ریاضی عمیقتر از آن است که بتوان مرز مشخصی میان سهم هر یک از این رشته‌ها در شکل‌گیری این حوزه پژوهشی ترسیم کرد. البته بحث در این زمینه از یک سو فراتر از هدف این نوشته است و از سویی دیگر به دلیل گستردگی و چندوجهی بودن، نیازمند نوشته‌ای جداگانه خواهد بود. بنابراین فعلاً بهتر است به همین مختصر اکتفا کنیم و به اصل موضوع که معرفی عرصه‌های پژوهشی است باز گردیم.

محورهای معرفی شده در اینجا به دو دسته عرصه‌های پژوهش در کتابداری با محوریت کتابخانه و عرصه‌های پژوهشی در اطلاع‌رسانی (علم اطلاعات) با محوریت اطلاعات و دانش تقسیم شده است. این تقسیم‌بندی فقط برای تفکیک بهتر موضوعهای مطرح در این یادداشت انجام شده است و به هیچ وجه قصد درجه‌بندی موضوعها یا تعیین اولویتهای آنها را ندارد. ضمناً در خصوص وجوه اشتراک و تمایز کتابداری با اطلاع‌رسانی قبلاً در وبلاگ گفتگو (<http://ilisa.blogfa.com/post-446.aspx>) نظرم را عرض کرده‌ام که از تکرار آن در اینجا پرهیز می‌کنم.

همچنین، ترتیب ارائه محورها هیچ ارتباطی با اهمیت آنها ندارد و همانطور که در ابتدا گفته شد، از یک سو این مسئله‌ها و نیازهای واقعی در هر زمان، و از سوی دیگر گستره و عمق دانش موجود در هر زمینه میزان اولویت موضوعها را مشخص می‌کند. بر این اساس، موضوعهای مسئله‌مدار که دانش موجود درباره آنها ناچیز باشد، اولویت دارند. در بسیاری از موارد ممکن است یک پروژه تحقیقاتی حاصل همپوشانی چندین موضوع مطرح شده در اینجا باشد و به راحتی نتوان آن را در یک دسته واحد قرار داد. سرانجام اینکه در محورهای مطرح شده مفاهیم متعددی مطرح شده که امکان تبیین تمام آنها در این یادداشت مختصر وجود ندارد. مثلاً در یکی از محورها به شکاف دیجیتالی اشاره شده که نشان دهنده تفاوت عمیق میان میزان بهره‌مندی جوامع و گروههای مختلف از امکانات و منابع الکترونیکی است. اطمینان دارم در چنین مواردی همه خوانندگان این متن به راحتی می‌توانند با یک جستجوی ساده در منابع موجود کتابداری و اطلاع‌رسانی تعریفهای مورد نیاز خود را بیابند. پس از این مقدمه نسبتاً مفصل بهتر است به عرصه‌های پژوهشی پیش‌تاز در کتابداری و اطلاع‌رسانی معاصر بپردازیم.

### عرصه‌های پژوهشی کتابداری با محوریت نهاد اجتماعی کتابخانه

- **مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی:** کتابخانه به عنوان یک سازمان همواره نیازمند مدیریتی خردمندانه است، تا بتواند در سایه آن مدیریت به اهداف خود دست یابد. بر این اساس، همچون گذشته، مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی یکی از عرصه‌های پژوهشی این رشته محسوب می‌شود. مهمترین موضوعهای قابل بحث در این محور عبارتند از: تدوین برنامه‌های راهبردی برای کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، استفاده از دانش مدیریت در اداره بهینه کتابخانه‌ها، مدیریت منابع انسانی در کتابخانه‌ها، حرفه‌مداری در کتابداری، اخلاق حرفه‌ای، راهکارهای درآمدزایی و استقلال مالی کتابخانه‌ها، تاثیر تغییرات نیازها و انتظارات کاربران بر طراحی ساختمان کتابخانه‌ها و موارد مشابه.
- **توسعه خدمات کتابخانه‌ها:** بی‌تردید موفقیت هر کتابخانه نزد کاربران آن، بیش از هر چیز مرهون کیفیت و کمیت خدماتی است که ارائه می‌دهد. ارزش هر کتابخانه بیش از آنکه وابسته به بزرگی مجموعه منابع آن باشد به کیفیت خدمات آن بستگی دارد. مهمترین موضوعهای مربوط به این محور عبارتند از: گسترش خدمات جانبی کتابخانه‌ها، گسترش خدمات غیر حضوری: نظیر خدمات تلفنی، الکترونیکی، خدمات

تحويل مدرک، اشاعه گزينشى اطلاعات، خدمات نوين کتابخانه‌هاى سيار، گسترش خدمات به کاربران در مناطق دوردست، و استفاده از فناورى تلفن همراه در ارائه خدمات.

- **اشتراک منابع و همکارى‌هاى بين کتابخانه‌اى :** با توجه به حجم عظيم و روزافزون منابع چاپى و الکترونيکى امروزه هيچ کتابخانه‌اى نمى‌تواند به تنهائى پاسخگوى نيازهاى کاربران خود باشد. از اين رو اشتراک منابع و همکارى‌هاى بين کتابخانه‌اى ضرورتى اجتناب‌ناپذير است. نمونه‌هاى از محورهاى پژوهشى در اين زمينه عبارتند از: امکان‌سنجى گسترش شبکه‌هاى همکارى‌هاى بين کتابخانه‌اى، پروژه‌هاى ديجيتال‌سازى منابع چاپى، همکارى‌هاى کنسرسيومى در خريد منابع، مجموعه‌سازى منابع الکترونيکى، دسترسى به مجله‌هاى الکترونيکى، کاربردهاى نوين فناورى در همکارى‌هاى بين کتابخانه‌اى مثل فهرستگانهاى پيوسته و تعامل کتابخانه با ساير سازمانهاى مرتبط مثل آرشيوها و موزه‌ها.

- **تعامل با کاربران :** کاربران هر کتابخانه و نياز آنان همواره در کانون توجه متخصصان اين رشته بوده است. بر همين اساس، کسب شناخت بيشتري در اين زمينه، محور بسيارى از تحقيقات بود و هست. عمده‌ترين موضوعهاى قابل بررسى در اين حوزه عبارتند از: آموزش مهارتهاى سواد اطلاعاتى به کاربران نهاى، تربيت کاربران مستقل و يادگيرندگان مادام‌العمر، مشارکت کاربران در امور کتابخانه، همکارى با سازمانهاى مردم‌نهاد حامى فعاليتهاى کتابخانه‌اى.

- **توسعه نقش فرهنگى و اجتماعى کتابخانه :** کتابخانه نهادى اجتماعى است که براى خود رسالتى فرهنگى قائل است. هر گام مثبت در جهت ارتقاء نقش اجتماعى و فرهنگى کتابخانه‌ها مى‌تواند در اين زمينه مفيد باشد. نمونه موضوعهاى قابل طرح در اين حوزه عبارتند از: راهکارهاى گسترش خدمات کتابخانه‌هاى عمومى، تجهير کتابخانه‌هاى روستائى، گسترش فرهنگ مطالعه و ترويج علم، ارتقاء پذيرش علم در جامعه، و موارد مشابه.

- **خدمات کتابخانه به کاربران با نيازهاى ويژه :** هر چند معمولاً در تصميم‌گيرى‌هاى مديران کتابخانه‌ها نياز اکثريت و عموم کاربران اولويت دارد، اما نبايد نيازهاى گروههاى خاص را نادیده گرفت. مثلاً در مطالعاتى مى‌توان به جستجوى راهکارهاى براى ارتقاء دسترس‌پذيرى خدمات کتابخانه براى گروههاى مثل بزرگسالان نوسواد، کاربران با معلوليتهاى جسمى و ذهنى، اقليتهاى قومى، زبانى و مذهبى، و کودکان کم‌توان يا ناشنوا پرداخت.

- **توسعه نقش آموزشى کتابخانه‌ها :** يکى از اصلى‌ترين وظيفات کتابخانه‌ها نقش آموزشى آنها براى گروههاى مختلف است. همه جنبه‌هاى آموزشى و فرهنگى کتابخانه در يک جامعه اطلاعاتى مى‌تواند مبنای پژوهشهاى متعددى قرار گيرد. اين جنبه از حرفه کتابدارى تا حدى اهميت دارد که کتابخانه‌هاى

آموزشگاهی و دانشگاهی خود دو گروه مستقل از انواع کتابخانه‌ها به شمار می‌آیند و هر یک، با توجه با جامعه مخاطب خود، در فعالیتهای آموزشی سطوح مختلف، از ابتدایی تا تحصیلات تکمیلی، نقش دارند.

- **کاربرد فناوریهای تعاملی مبتنی بر محیط وب در کتابخانه‌ها:** با ظهور وب اجتماعی که امکان تعامل همزمان تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان اطلاعات را فراهم آورد، زمینه‌های تازه‌ای برای تحقیقات جدید این رشته پدیدار گشت. از آن جمله می‌توان به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر وب، وبلاگها به عنوان ابزار اشاعه و تعامل اطلاعات، و پادکستها اشاره کرد.

کتابخانه نهادی اجتماعی است که برای خود رسالتی فرهنگی قائل است. هر گام مثبت در جهت ارتقاء نقش اجتماعی و فرهنگی کتابخانه‌ها می‌تواند در این زمینه مفید باشد

- **آموزش کتابداری:** ایجاد و ارتقاء مهارتهای مورد نیاز متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی محور اصلی آموزش این رشته را در دوره‌های آموزش دانشگاهی و ضمن خدمت تشکیل می‌دهد. نمونه‌هایی از موضوعات مرتبط به این زمینه عبارتند از: آموزش رسمی و آموزش ضمن خدمت کتابداران، بازنگری در برنامه درسی کتابداری، اعتبار سنجی گروههای آموزشی، تطبیق برنامه درسی با نیازهای بازار کار، و تقویت مهارتهای فناوری و ارتباطی دانشجویان کتابداری.

### عرصه‌های پژوهشی علم اطلاعات با محوریت عنصر بنیادی اطلاعات و دانش

- **ذخیره و بازیابی اطلاعات:** اگر ذخیره و بازیابی اطلاعات را شالوده مباحث بنیادی علم اطلاعات معرفی کنیم، شاید سخنی به گزاف نگفته‌ایم. چرا که تقریباً همه امور اصلی این رشته به نوعی با ذخیره و مهمتر از آن با بازیابی اطلاعات مرتبط است. مباحث عمده در این حوزه عبارتند از: مفهوم ربط و عوامل مفهومی و محیطی موثر بر آن، بازنمایی متن و تحلیل محتوای مدارک، بازیابی چند زبانه، شناخت پرسشهای کاربران، بازیابی تصویر، بازیابی چندرسانه‌ای‌ها، تحلیل پرسش کاربران در بازیابی اطلاعات، بازنویسی استراتژی جستجو، خوشه‌بندی، بازیابی چندوجهی، معیارهای رتبه‌بندی نتایج بازیابی، معماری موتورهای کاوش، و پایگاهها و بانکهای اطلاعاتی.

- **رفتارهای اطلاعاتی:** از چهار دهه گذشته تا کنون، زمانی که به تدریج متخصصان علم اطلاعات نگاه خود را از منابع اطلاعاتی به سوی کاربران و استفاده‌کنندگان از این منابع معطوف کردند، شاخه‌ای مستقل در این رشته پدید آمد که امروزه آن را **رفتار اطلاعاتی انسان** می‌نامند. مهمترین زمینه‌های تحقیق در این حوزه عبارتند از: رفتارهای اطلاع‌جویی، تدوین نظریه‌های نوین، رفتارهای اطلاع‌یابی گروهها و حرفه‌های خاص مثل پزشکان، مدیران ارشد سازمانها و غیره.

- **سازماندهی دانش:** بی تردید یکی از اصلی ترین رسالت‌های کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی سازماندهی دانش است. تقریباً اغلب دروس تخصصی این رشته به نوعی به سازماندهی دانش مربوط می‌شود. انعکاس اهمیت موضوع سازماندهی دانش به خوبی در عرصه‌های پژوهشی این رشته نیز مشهود است. مباحثی بنیادی مثل: اصلاحنامه‌ها و هستی‌شناسیها، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی، ابر داده‌ها، مهار واژگانی، بازیابی به زبان طبیعی، و موارد مشابه در این دسته جای می‌گیرند.
- **نظامهای اطلاعاتی:** نظامهای اطلاعاتی که امکان ذخیره و بازیابی داده‌ها را فراهم می‌کنند از ابزارهای اصلی کار کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی محسوب می‌شوند. متخصصان علوم رایانه در فرایند طراحی، ساخت، داده‌پردازی و ارزیابی این سیستمها از مشاوره کتابداران بهره می‌گیرند. بر این اساس، موضوعاتی نظیر تعامل و طراحی نظامهای اطلاعاتی، ارزیابی این نظامها و موارد مشابه در این دسته قرار دارند.
- **مطالعات کاربرمدار:** هر تحقیقی که در این رشته انجام شود و کانون توجه محقق در آن بر کاربر منابع اطلاعاتی و نیازها و ویژگیهای او باشد در زمره مطالعات کاربرمدار قرار می‌گیرد. نمونه تحقیقات در این زمینه عبارتند از: مطالعات کیفی برای درک بهتر نیازها و ویژگیهای استفاده‌کنندگان از منابع اطلاعاتی.
- **استفاده از منابع اطلاعات:** نوع و میزان بهره‌مندی گروههای مختلف از منابع اطلاعاتی حوزه تحقیقاتی گسترده‌ای است که تا کنون مورد توجه محققان این رشته بوده است. مهمترین مباحثی که در این بخش می‌گنجد عبارتند از: نیاز اطلاعاتی، نوع استفاده و مسائل حقوقی استفاده از اطلاعات، حق مولف، سرقت علمی، حق دسترسی آزاد به اطلاعات، حریم خصوصی و امنیت اطلاعات و شکاف دیجیتالی.
- **سنجشهای کمی فرایند تولید، انتشار و استفاده از اطلاعات:** اندازه‌گیریهای کمی مراحل مختلف تولید، توزیع و بهره‌مندی از منابع اطلاعاتی خود زمینه مستقلی است که تا کنون موضوع مطالعات فراوانی بوده است. از جمله می‌توان به کتابسنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی، و وب‌سنجی اشاره کرد.
- **تعامل انسان با رایانه:** هرچند این حوزه بیشتر مربوط به متخصصان رایانه است، اما بسیاری از مباحث کاربرمدار آن و به ویژه موضوعاتی که به نظامهای بازیابی اطلاعات مربوط می‌شوند، با علم اطلاعات در ارتباطند. نمونه‌هایی از مباحث موجود در این زمینه عبارتند از: رابط کاربر، طراحی و ارزیابی سایت‌های وبی، و ارزیابی ابزارهای کمکی در نظامهای بازیابی اطلاعات.
- **مدیریت اطلاعات و مدیریت دانش:** مهمترین موضوعات در این زمینه عبارتند از: فرایندهای مدیریت دانش، خلق، ثبت، سازماندهی، انتقال و اشتراک دانش، شناسایی و مدیریت منابع دانش عینی و دانش ضمنی، بررسی ارزشهای افزوده و ارزشهای پنهان دانش، کارآفرینی و نوآوری در سازمانهای دانش مدار.

- **پیوند علم ارتباطات با علم اطلاعات:** علم ارتباطات یکی از نزدیکترین رشته‌ها به علم اطلاعات است و در بسیاری از موضوعهای پژوهشی این رشته همپوشانی قابل توجهی از این دو به چشم می‌خورد. مثلاً موارد ذیل نمونه‌هایی از مباحث حاصل از این پیوند هستند: جامعه‌اطلاعاتی، ارتباط علمی، جامعه‌شناسی دانش، تحلیل استنادی، کارآیی علمی، بهره‌وری علمی، تاثیر علمی، فرایند تولید علم و همترازخوانی در مجلات علمی.

- **مبانی نظری در علم اطلاعات:** هرچند بیش از نیم قرن از تولد علم اطلاعات به عنوان مرتبط‌ترین و نزدیکترین حوزه علمی به کتابداری می‌گذرد، اما هنوز متخصصان این رشته در تعریف آن و تعیین مرزهای آن با رشته‌های مجاور به پاسخهای قانع‌کننده‌ای نرسیده‌اند. در واقع به دلیل ماهیت سیال، پویا و غیر قابل تعریف اطلاعات به عنوان درون مایه و عنصر بنیادی این رشته، ارائه تعریفی جامع و مانع از آن کار دشواری است. از سویی دیگر، در کنار تمام توجهات به مسائل کاربردی و عملی، علم اطلاعات هنوز در جستجوی استحکام مبانی نظری خود است. تحقق این هدف نیازمند انجام تحقیقات بنیادی در این زمینه است که خود عرصه‌ای پویا را در کنار زمینه‌های دیگر تشکیل می‌دهد.

## سخن پایانی

محورهای پژوهشی مطرح شده در این یادداشت فقط برشی از اصلی‌ترین حوزه‌های تحقیق در دنیای پژوهش کتابداری و اطلاع‌رسانی امروز دنیاست. این محورها کاملاً پویا و در حال دگرگونی هستند و هر روز بسته به بروز نیازها و مسئله‌های واقعی مسیرهای تازه‌ای باز می‌شود. در واقع عمدتاً این نیازها و مسئله‌های دنیای واقعی ما هستند که نوع پژوهشها را در همه رشته‌ها تعیین می‌کنند. مثلاً در رشته پزشکی پس از پیدایش یک بیماری است که داروسازان به فکر ساخت و تولید انبوه واکسن یا داوری آن می‌افتند. بر همین اساس نیازها و مسئله‌های جامعه استفاده‌کننده از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی از یک سو و تحولات دنیای تولید و توزیع اطلاعات از سوی دیگر، زمینه‌های پژوهشی تازه را معرفی می‌کنند. به عنوان نمونه، از زمانی که وب اجتماعی متولد شد و امکان تعامل میان تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات در محیط وب فراهم آمد، شاهد انتشار آثار و مقالاتی در این زمینه بودیم. البته، این وضعیت نیز الزاماً به معنای عدم ابتکار عمل پژوهشگران نیست. بلکه نتایج تحقیقات اصیل معمولاً با نتایج مولدی همراه هستند. منظور از مولد بودن یک پژوهش بازگشایی مسیرهای تازه و ارائه رویکردهای نوین است.

در مجموع مخاطب این نوشته تمام کتابداران و دانشجویانی هستند که قبل از انجام تحقیق در این رشته می‌خواهند دورنمایی از آنچه اتفاق می‌افتد در اختیار داشته باشد. امید است با توجه به این دورنما امکان‌پذیرترین مسیرها برای تحقیقات آتی آنان فراهم شود. ذکر یک نکته نیز در پایان ضروری است که اولین راهنمای هر پژوهشگر در هر رشته از جمله کتابداری و اطلاع‌رسانی محیط واقعی پیرامون او با تمام مولفه‌های واقعی آن است، موضوعی

که در شماره نخست عطف در یادداشتی تحت عنوان کتابخانه‌های واقعی، کاربران واقعی و مسئله‌های واقعی به آن اشاره کرده‌ام.